

ՀԱՅԿԱՊԱՆՆ ԿԱՆՔԵՐ

ԿՏՈՒՅ ԱՆՍՊԱՏ

ՊԱՏԻՄԱՆԱՆ. — Կտուց Անուպատը կը գտնուէր Վանայ լիճին մէջ համանուն կղզիին վրայ: Ունէր մէկ տաճար, Կտուցուած յանուն Ս. Կարապետի, և բազմաթիւ խուցեր միաբաններու համար: Անապատին խուտակըն կանոններուն համաձայն կրնէրու մուտքը արգելուած էր հոն:

Կտուց Անուպատի վանահայրերէն մէկ մասին անունները՝ ծանօթ են: Զանց կ'ընենք միեմաւոր շրջաններուն պատկանողները, որոնք ընդհանրապէս կարճատե պաշտօնավարութիւն ունեցած են:

1. — Մխիթար Արքեպիսկոպոս, 1414-22, որուն ժամանակ իբրեւ Կտուցի միաբաններ կը յիշուին Կարապետ ոպատուոր բանի, Մելքիսէթ, Մկրտիչ, Կարապետ, Սարգիս, Յովհաննէս, Սիմէոն, Յովհաննէս, և Դաւիթ կրօնաւորներ. — Սաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 165-6: Նօտարք, էջ 66, 68:

2. — Գրիգոր Նպիսկոպոս, 1462-83, որուն օրով Ստեփանոս Վարդապետ Փալաք նորդումներ կը կատարէ. — Նօտարք, էջ 207: Ե. Լալայեան, Վասպուրական, Նշանաւոր Վանքեր, Ա., 1912, էջ 73: Ոսկեան, Վասպուրականի Վանքերը, Ա., էջ 60-61:

3. — Ստեփանոս Վարդապետ, 1604. — Ե. Լալայեան, Յուցակ Զեռ. Վասպուրականի, էջ 812:

Լիմի Առաջնորդ Ստեփանոս Շատախեցի Վարդապետի ժամանակ (1627-47), միաբանները շատցած ըլլալով, ոմանք կ'անցնին Կտուց կղզին և հոն ալ կը հաստատեն անապատական կրօնաւորներու եղբայրանոց մը. — Ա. Դաւրիսեցի, Պատմութիւն, 1896, էջ 254:

4. — Մարտիրոս Վարդապետ, 1681. — Ոսկեան, Ա., էջ 66:

5. — Դաւիթ Վարդապետ Թօլաքեցի, 1694. — Ոսկեան, Ա., էջ 67:

6. — Սիմեոն Արքեպիսկոպոս, 1698-1712, աշակցութեամբ Երեմիա Վարդապետի, կը վերաշինէ Ս. Կարապետի քայքայուած

տաճարը 1712ին. — Լալայեան, Վասպուրական, Նշ. Վանքեր, էջ 74, 77:

7. — Կարապետ Վարդապետ Բաղիսեցի, 1723-66, Վանքի պարագիւրը կը վճարէ և շէնքերը կը նորոգէ. — Ե. Լալայեան, Վասպուրական, Նշ. Վանքեր, էջ 79: Զանգ. Ամ., 1938, էջ 366: Ոսկեան, Ա., էջ 69: Յուցակ Զեռ. Երուսաղէմի, Գ., էջ 57:

8. — Աստուածաբան Նպիսկոպոս, 1767. — Ոսկեան, Ա., էջ 71-4:

ՄՇԱԿԱՆԻԹԱՅԻՆ. — Կտուց Անուպատի միաբանները քիչ են գրաւած գրչով ու գրականութեամբ. ունինք հետեւեալ սակաւթիւ անունները.

Ա. — Յովսէփ Քահանայ, 1414ին օրի. նախած է մէկ Աւեսարան. — Սաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա., էջ 165-6:

Բ. — Սաչատուր Արքեպիս, Գրիչ, 1456-81, որդի Յովհաննէսի և Ասըմիլիքի, եղբայր՝ Արծկէցի Գրիչ Յովհաննէս Քահանայի օրինակած է,

1. — Աւեսարան, 1456ին, գործակած է Մինաս Նկարիչ. — Սիոն, 1951, էջ 142:

2. — Յայմաւուր, 1462ին, Ստեփանոս և Սաչատուր Արքեպիսներու ցանկութեամբ. — Սաչիկեան, ԺԵ. Դարի Յիշտ., Մասն Բ., թիւ 225:

3. — Աւեսարան, 1466ին, տանուէր Հալիֆէի ցանկութեամբ. — Նոյն, էջ 197:

4. — Աւեսարան, 1475ին, Սոջայ Էղըլչայի համար. — Ե. Լալայեան, Յուցակ Զեռ. Վասպուրականի, էջ 469:

5. — Աւեսարան, 1481ին, Վարդան Արքեպիսի համար. — Լալայեան, Յուցակ, էջ 486:

Գ. — Յովհաննէս Քահանայ, Գրիչ, որդի Մուրատի և Մարգարտի, աշակերտ Սաչատուր Կրօնաւորի, օրինակած է Աւեսարան մը, 1470ին. — Սաչիկեան, ԺԵ. Դարի Յիշտ., Մասն Բ., էջ 301:

Դ. — Յովհաննէս Քահանայ, Գրիչ, 1472-83, որդի Սաբիրի, աշակերտ Գրիգորի և Սաչատուրի, օրինակած է,

1. — Աւեսարան, 1472ին, Մկրտիչի և Սաղբէկի խնդրանքով. — Ոսկեան, Ա., էջ 60:

2. — Ճաւրնօր, 1482ին, ծաղկած է

Մինաս. — Եղիշէ, Երեման, 1957, էջ LIV:
3. — Աւետարան, 1483ին, Ոսկեան, Ա.,
էջ 61-2:

Ե. — Պօղոս Գրիչ, 1621ին օրինակած
է մէկ Պատմ. Վարուց Մեծին Ներսէսի. —
Ոսկեան, Ա., էջ 63:

2. — Հայրապետ Երէջ, Գրիչ եւ Կազմող,
1692-1701:

1. — Մեկնութիւն Սաղմոսաց, Ն. Լաւր-
րոնայւոյ, օրինակած է 1692ին — Ոսկեան,
Ա., էջ 66:

2. — Աւետարան, Կազմած է 1701ին. —
Հալապեան, Յուսէպ Զեռ. Վասպուրականի,
էջ 1028:

է. — Մարտիրոս Գրիչ, 1697ին գրած
է մէկ Բանք Տոմարականք. — Ոսկեան, Ա.,
էջ 66:

ՀՈԳԵԱՅ ԿԱՄ ՀՈԳԻՈՅ ՎԱՆՔ

Հոգեաց Վանքը կը գտնուէր Անձեաց-
եաց գաւառին մէջ ձորին մէջ, չրջանակ-
ուած բարձրաբերձ լեռներով: Փովէն կ'անց-
նէր Տիգրիս գետը: Նախապէս անհատական
մենեան մը կար հոն, զոր Ս. Բարթողիմէոս
առաքեալ կը վերածէ կուսանոցի, այնտեղ
դնելով Ս. Կոյսին պատկերը: Ետքը Ս.
Գրիգոր Լուսաւորիչ կը նորոգէ և կ'ընդար-
ձակէ զայն և կը փոխէ կրօնաւորաց վան-
քի: Վանահայրերէն յիշատակուած են հե-
տեաւորները:

1. — Թեոդորոս Մեկ, 858. — Թովմա
Արծրունի, Տպ. 1852, էջ 239:

2. — Յովնանէն Արքեպիսկոպոս, 1085.
— Փրլառտոս Իշխանը կը հրաւիրէ զինքը
որ իր իշխանապետութեան մէջ կաթողի-
կոսանայ, բայց նա յանձն չ'առնէր. — Մատ-
թէոս Ուռհայեցի, էջ 275:

3. — Տէր Խաչատուր, 1317. — Սաշիկ-
եան, Յիշտ. ԺԴ. Դարի, էջ 132:

ԺԵ. Դարու երկրորդ կիսուն սկիզբը,
1453 թուականին, Յովնանէն Գրիչ կ'օրի-
նակէ Շարակնոց մը՝ Աստուածատուր Գա-
նանայի համար. — Խաչիկեան, ԺԵ. Դարի
Յիշտ., Մասն Բ, էջ 38:

4. — Սեփանոս Լուկիսկոպոս, 1557. —
Իր ժամանակ Վանքը ունէր տասնեակ մը
արեւականեր, ինչպէս, Տէր Հայրապետ, Տէր

Սահակ, Տէր Յովնանէն Մահտասի, Տէր
Յովնանէն, Տէր Ղազար Կերպետ, Տէր Մար-
գարէ, Տէր Կարապետ, Տէր Սարգիս, Տէր
Կարապետ, Տէր Մեսրոպ (Մըշրուֆ ?). —
Ե. Հալապեան, Յուսէպ Զեռ. Վասպուրա-
կանի, էջ 659:

Իսկ իբրեւ Գրիչ ծանօթ է Մաւպիոն Գա-
նանայ, 1525 ?-96 ?, որդի Մելքոնի, որ
Հոգեոց Վանքին մէջ, 1557ին, ձեռնարկած
է Աւետարանի մը օրինակութեան. — Ե. Հա-
լապեան, Յուսէպ, էջ 657:

5. — Պետրոս Արքեպիսկոպոս, 1651-5.
Սոջարի Սիւլէյման Բէկը, որ Վարագայ
Վանքը կողոպտած էր, կը կանչէ Պետրոս
Եպիսկոպոսը և կ'ուզէ անոր տալ Վա-
րագայ Ս. Նշանը որպէսզի իր վանքը
մնայ: Պետրոս Եպիսկոպոս կ'ընդգիւր-
նայ: Եւ երբ Սիւլէյման Բէկը կը յայտա-
բարէ, որ ինքն զուէն չ'առնէր, ուրիշ քա-
նանաներու կու տամ, որ տանին Վանք.
Պետրոս Եպիսկոպոս կը պատասխանէ.
այն ատեն ես ալ իմ միաբաններս առնելով
կ'ելլեմ կ'երթամ ուրիշ տեղ: Ասոր վրայ,
Սիւլէյման Բէկ իր պահանջէն ետ կը կե-
նայ. — Ա. Դուրիմեցի, էջ 512-3, 520:

6. — Յովնանէն Թիւրքլեմնի, 1669. —
Ոսկեան, Գ., էջ 771:

7. — Մանուէլ Վարդապետ, 1670. —
Հալապեան, Յուսէպ Զեռ. Վասպուրականի,
էջ 938:

Ատկէ քառորդ դար ետք իբրեւ Գրիչ
կը տեսնենք Վազար Վարդապետ Ամբեցին,
որ 1696ին օրինակած է Բժեկարան մը (Կար.,
թ. 430). իսկ յոյն տարւոյ Մայիս 20ին
ալ մէջ Զիւռ Լեփմարան. — Ոսկեան, Գ.,
էջ 772:

8. — Մարգար Վարդապետ, 1730, որուն
ժողովարարութեան կոնգակ մը կու տայ
Աբրահամ Կաթողիկոս, որպէսզի նպաստ
հաւաքէ և նորոգէ Վանքի եկեղեցին. —
Ոսկեան, Վասպուրականի Վանքերը, Գ.,
էջ 772, 775:

Ըստ այսմ 1765ին կը նորոգուի Ս.
Աստուածատուրի եկեղեցին. — Ոսկեան, Գ.,
էջ 776-7:

9. — Մոսթէոս Մ. Վարդապետ Կարճ-
կանցի, 1857-1883. — Նօտարք, էջ 79, 232:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ